

Koolituskeskuse Pro Patria ja Konrad Adenaueri Fondi avalik arutelu

Maidlas, 21. märtsil 2006

Sirbi peatoimetaja Kaarel Tarand:

„Kilplased kütavad kividega maailma. Oleme energietika kui valdkonna oma peades blokeeritud, jätnud selle mütolooilise maailma osaks, kus kehtivad dogmad, mida polegi sünnis vaidlustada.

Kui põlevkivenergeetika on nii hea ja kasulik, miks siis ükski teine riik seda ei tee?

Esimene põlevkivenergeetikaga seotud müüt on, et põlevkivile ei ole alternatiivi – see on kohalik maavara ning tagab meile julgeoleku ja omavarustatuse. Selle tagaks meile ka biomass; meil on miljon hektarit vaba maad, kus oleks võimalik puitu kasvatada. Tõsi, selle vedamine riigi ühte serva oleks mõttetult kulukas, v.a. oleks palju väikseid elektrijaamu. Lisaks sellele paistab Eestis ka päike ja puhub tuul, mida mütolooiasse usuvad inimesed paraku eitavad.

Teine müüt sedastab, et põlevkivi on majanduslikus mõttes otstarbekas – ei sõltu maailmaturuhindadest, sest kuna kusagil mujal sellega ei kaubelda, polegi sellel maailmaturuhinda. See müüt sattus löögi alla, kui põlevkivi väärtus ja põlevkivile hoobilt maailmaturuhind tekkis.

Teisi ja paremaid tehnoloogiaid ei ole olemas, kõlab kolmas müüt. On ikka küll. Ainuke, millest Eestis puudu jääb, on tahe tuua energietikasse midagi uut.

Ajalehest „Põhjarannik“ 15. märts 2006

Kas meile peaks korda minema, mis juhtub Valgevenes ja Ukrainas?

JÜRI ADAMS

Kui praegu tundub, et sõjalist ohtu meie iseseisvusele ei ole, kuidas on lugu poliitiliste ohtudega? Poliitilised ohud käivad ju ikka sõjaliste ees. Valgevenes toimunu on meie iseseisvusele suur kaudne oht mitmel põhjusel. Ukraina puhul see praegu küll nii ei ole, kuid ka Ukraina võib taas selliseks kujuneda.

Kuigi Valgevene valitsev režiim ilmselt võltsis hiljutise presidendivalimise tulemusi (ametlikult teatatud valimisest osavõtu protsent – üle 90 – ei tundu tõepärane, sest kui mingit osavõtusundi ei ole, ei käi kusagil nii palju inimesi valimas; ka see, et ametisoleva presidendi Lukašenka poolt olevat antud 83% häältest, tundub liialdatud), ei ole see Valgevene puhul probleemi peamine tahk. Suurem häda on hoopis selles, et vabaduse eest ja diktatuuri vastu seista tahavad jõud on seal ebatavaliselt nõrgad ja väikesearvulised.

Demokraatlik riigikorraldus saab tegusalt toimida vaid siis, kui ühiskonnas korralikud inimesed on paremini organiseerunud kui neile vastuseisvad, diktatuurist huvitatud ja teiste töö kulul elada püüdvad tegelased. Organiseerunud olla ei tähenda tingimata, et kõik oleksid koondunud erakondadesse või ühinguisse. Sellest tähtsam on vaimne organiseerumine – et teatakse, mida tahetakse ja mida püütakse vältida. Teiseks, et oma vaimset orientatsiooni püütakse viia ellu, kõige vähemalt sel teel, et valimisel antakse tegutsemismandaat poliitilistele aktivisti-

dele, keda arvatakse püüdlevat soovitud sihtide poole.

Kui vaatame tagasi Eesti iseseisvuse taastamise algusaastatele, oli tookord küll selletaoline organiseerumine, kuigi me hakkame juba unustama, et see ülekaal ei olnud ka tollal sugugi mitte liiga suur. 1992. aasta sügisel presidendivalimisel sai kandidaat Arnold Rüütel – kes esindas küll ka iseseisvussoovi, kuid muidu ikkagi nõukogude aega jäämist – 41,8% häältest. Ka järgmistel aastatel oli etteja tahapoole suunatud poliitiliste jõudude vahekorraldus küllaltki tasavägine. Tegusa riigi aga võimaldas meile see, et suutsime kasutuse võtta proportsionaalse valimissüsteemi ja mandaatide jaotamise suures võitjaile veidi rohkem mandaate (st d'Hondti modifitseeritud meetod). Praeguseks aga oleme ilmselt libisenud olukorda, mida kõige leebemalt võiks iseloomustada kui iseseisvusväsimust: poliitilise enamuse suudavad endale tagada vanad tuntud fondide-limiitide-jaotamise spetsialistid, kes on nüüd idast läände ümber orienteerunud.

Valgevene peamine erinevus meist on aga seisnenud selles,

et N. Liidu lagunemisest saadik ei ole seal vabaduse ja läänemeelsuse jõud olnud kordagi tegelikus ülekaalus. Ei ole olnud ka sellist hetke, et nad oleksid kogujõult olnud enam-vähemgi võrreldavad enda vastas seisjatega.

mas tema ametlikku parteid, mis tähendab, et selline organiseerumine on toimunud ilma ametlikku organisatsiooni vormi kasutamata, see on poliitvaatlejaid kõvasti segadusse ajav moodne võimutehnoloogiline lahendus).

küllap kaotanud usu ja lootuse, et demokraatlik opositsioon saaks olla võiduvõimeline. See tähendab: korralike inimeste organiseerumise aste on ilmselt veelgi ja tuntavalt vähenenud.

Lukašenka režiimi fenomeni üks külg on nõukogude aja maksimaalne edasipüsimine, alles on isegi kolhoosid. Selle režiimi teine külg on aga selles, et selle kandjad on venestunud valgevenelased (koos nõukogude ajal Valgevenes asunud venelastega, kes venelastena on muidugi valdavalt dekultuuriseerunud). See aspekt on Eestis ja eestlaste seisukohalt ehk ohtlikum kui esimene, sest nimelt see kultuuriline pind, mis andis tooni N. Liidus, on kõigis N. Liidu järglasriikides kõige tagasikiskuvam, vabatsvaenulikum ja vägivaldsele õhutamav. Lukašenka loodud režiim on kui homo soveticus' e ideaalriik ja on kujunenud teistes maades, ka meil Eestis, samasugustele inimestele eeskujuks. Selline riik ei saa sallida niisuguseid demokraatiale nagu meil, kas või ainult enesekaitse sihiks peab ta arendama poliitilist pealetungu teistsuguste korralduste vastu.

Võitlust Eesti iseseisvuse kindlustamise eest peetakse meie ajal peamiselt väljaspool Eestit. Seda teevad enamasti teised rahvad, keda meie saame vaid abistada, praegu siis eeskätt Valgevene ja Ukraina rahvad. Valgevenes sai meie iseseisvus ja sõltumatus tugeva kaotuse osaliseks. Ukraina käekäik võtab kuju alles mõne aja pärast, kui saab selgeks, mida seal Ukrainas parlamenti valitud jõud tegema hakkavad.

HEIKI RAUDLA

Praeguseks on Valgevenes väl-

Oleme libisenud olukorda, mida kõige leebemalt võiks iseloomustada kui iseseisvusväsimust: poliitilise enamuse suudavad endale tagada vanad tuntud fondide-limiitide-jaotamise spetsialistid, kes on nüüd idast läände ümber orienteerunud

ja kujunenud tugev isikuvalitus, mis muidugi esitab ennast demokraatia vormis. Kuna Lukašenka ei ole kuigi vana mees, on tõenäoline, et ta istub troonil veel paarkümmend aastat. Küsimus ei ole muidugi mitte niivõrd monarhi isikus, kuivõrd selles, et tema selja taga on oma igapäevased või kaugemad huvid temaga ühendunud sajad tuhanded mitmesuguse tasandi tegelased (Lukašenka režiimis ei ole ole-

gude aja sõnakuulelikkuse ja hirmu (praegu on see valdavalt töökaotushirm, sest jätkuva riigimajanduse tõttu on Valgevenes ikkagi suurem osa inimesi riigipalgalised) traditsioon, mis ei ole seal kunagi katkenud. Ilmselt ei ole need põhjused aga küllaldased, et selletada opositsioonilistele kandidaatidele antud toetuse vähesust. Paljud valgevenelased, kes ehk hinges tahaksid midagi muud kui Lukašenka, on

AATOMIKU JÄLG EESTI ENERGEETIKAS

Toivo Jürgenson
Isamaaliidu juhatuse liige

Peaminister Andrus Kossip kirjutas koos oma Balti kolleegidega alla ühiste kavatsuste protokolli eesmärgiga uurida võimalusi ehitada ühiselt Leetu uus tuumaelektrijaam. Eesti Energia juhid nentisid, et sellega on poliitiline otsus langetatud.

Tekib küsimus, missugused volitused olid peaministril. Meie piikaajaline uus energietika arengukava võeti Riigikogus vastu alles veidi üle aasta tagasi ja valit-

sus kinnitas eelmise aasta lõpus sellest tuleneva elektroenergeetika arengukava. Neis dokumentides ei ole fikseeritud riigi osalemist tuumaenergeetika arendamises. Küll on seal märgitud, et Eesti kaasajastab oma energiaturu, avab selle aastaks 2012 konkurentsile, loob tingimused tootmise hajutamiseks ja seab eesmärgiks, et suurem osa meil tarbitavast elektrist toodetakse Eesti territooriumil.

Praegu sõltub meie elektritootmine peaaegu täielikult põlevkivist ja Venemaast. Oleme Venemaaga seotud nii vajadusest hoida vajalikku sagedust, kui ka selle kaudu, et Narva veehoidla, see tähendab Narva Elektrijaamade jahutusvee vee taseme hoidmine, on naabri käes. Kui selle vee kasutamise peatada, väheneb meie elektritootang 70% võrra. Seega ei ole olukord ka julgeoleku mõttes roosiline.

Aastaks 2016 peame sulgema kõik vanad energiablokid Narva elektrijaamades. Täna on uuendatud neist kaks koguvõimsusega 430 MW. Kui me sellega piirdume, on meil 2016

aastaks puudu võimsust umbes 1500MW.

Meie majanduslikes ja julgeoleku huvides on elektri tootmise hajutamine, mitmekesistamine ja ühinemine Euroopa Liidu areneva ühtse elektrituruga. Elektrituru avamist on meil seni edasi lükatud põhjendusega, et meie energietika rajaneb ainult põlevkivil ja muutusteks vajame üleminekuaega. See tõttu ei ole tekkinud ka uute tootmisvõimsuste arendamise projekte väljaspool Eesti Energia kontserni.

ELEKTRITURU TULEB KONKURENTSILE AVADA

Tihti kuuleme küünilisi väiteid, et alternatiive ju ei ole ja et põlevkivielektri hind on väga odav. Ometi on 1996. aastal käivitunud Põhjamaade ühtsel energiaturul tootjate müügihindad meiega samal tasemel või mõnikord isegi odavamad. Meie kollektarbijate ostuhind on praegu

veidi odavam ainult tänu madalamatele maksudele. Eesti elektrijaamade elektri müügihinnas aga ei ole praegu veel arvestatud investeeringutega, mis tehnikutesse kateldesse. Üldse ei ole arvestatud keskkonnamakajustuse hinda, samuti seisab ees nn "roheline maksureform".

OLULINE TEGU OLEKS ELEKTRITURU AVAMINE KONKURENTSILE ENNE 2012. AASTAT

Nii annaksime ettevõtjatele signaali, et investeeringud energietikasse on oodatud. Eesti Energia tuleb reorganiseerida nii, et põhivõrk on tootjast sõltumatu ja riigile kuuluv eraldi seisev äriühing. Selle võrgu ülesanne on tagada kõigi turuosaliste, sealhulgas tootjate, võrdne kohtlemine. Põhivõrgu ülesanne peaks eeskätt olema ülekandevõrgu arendamine ja ühenduste ehitamine ning korastamine nii Soome kui ka lõu-

na suunas. Selleks on otstarbekas kasutada saastekvootide müügist saadaolevat raha.

Eesti Energial ei ole mingit mõtet osaleda investorina teises riigis asuva tuumajaama arendamisel. Ühtse turu tekkimisel tuleb otsus, kellelt ja mis hinnaga elektrit osta, jätta tarbijatele. Arvan, et ei ole kellegi huvides sattuda veehoidla käest räästa alla – asendada põlevkivi monopol Leedu tuumamonopoliga, kes teeb jälle kõik selleks, et mitte lasta areneda teistel tootjatel.

KOKKUVÕTTEKS

Peame oma turu avama nii kiiresti kui võimalik, et kasutada järelejäädud aega just siin elektritootmise väljarendamiseks. Puuduolevast 1500MWst on asjatundjate sõnul võimalik saada 250-300 MW elektrit ja soojuse efektiivse koostootmisena. Need koostootmisejaamad asuksid suuremate keskuste juures ja võiksid kasutada mitmesuguseid energiaallikaid - kohalikke tooraineid, põlevkivivõrgu, imporditavat Poola kivisüüt või Venetsueela naftapuurimise jääke. Seda viimast

teeb näiteks Elektrena elektrijaam Leedus. Võib-olla on otstarbekas renoveerida veel kaks katelt Narva jaamades. Aga vastavad otsused peaks tegema ikka lähtudes tasuvusest, julgeolekuriskidest ja eeskätt sellest, kas toodangu hind on konkurentsivõimeline.

Osa puuduolevast võimsusest katab kindlasti tuuleenergia ja muidugi nii Põhjamaade, Balti ja tulevikus ka ühtselt Euroopa energiaturult ostetav energia.

Jätame esialgu tuumaenergeetika arendamise nii Soomes kui ka Leedus sealsete poliitikute otsustada. Täna tehnoloogia juures ei ole tuumajaama rajamine Eestisse ilmselt otstarbekas. See oleks liiga suur riskide saukohalt. Seda saab öelda praeguse tarkusega. Aga nagu ütles akadeemik Anto Raukas – teadus areneb kiiresti ja võib-olla juba 10-15 aasta pärast on meil mõttekas tuumaenergeetika teemat käsitleda. Ent ikka lähtudes meie rahvuslikest huvidest, julgeolekust ja majanduslikust otstarbekusest.